

Bài báo nghiên cứu

TIẾP NHẬN TRONG SÁNG TÁC – TRƯỜNG HỢP VŨ TRỌNG PHỤNG VÀ GUY DE MAUPASSANT

Hà Thị Thu Phương*, Nguyễn Trần Vĩnh Linh

Trường Đại học Văn Hiến, Việt Nam

*Tác giả liên hệ: Hà Thị Thu Phương – Email: phuonghtt@vhu.edu.vn

Ngày nhận bài: 10-6-2022; ngày nhận bài sửa: 12-7-2022; ngày duyệt đăng: 27-7-2022

TÓM TẮT

Vũ Trọng Phụng và Guy de Maupassant là hai nhà văn hiện thực xuất sắc của văn học Việt Nam và Pháp. Những nét tương đồng trong sáng tác của họ đã được các nhà nghiên cứu trong nước đề cập. Bài viết cụ thể hóa những nét tương đồng này, cũng như sự tiếp nhận và tiếp biến của Vũ Trọng Phụng đối với một số phương diện nghệ thuật của Guy de Maupassant. Sự tiếp nhận trong sáng tác Maupassant của Vũ Trọng Phụng được thể hiện qua: văn chương tả chân mang khí chất riêng và sự tương đồng trong sáng tác của hai nhà văn; từ đó đưa ra sự lí giải về những nét tương đồng và tìm ra sự khác biệt. Bài viết đi đến kết luận: Vũ Trọng Phụng tiếp nhận Maupassant chủ yếu ở nội dung và kĩ thuật sáng tác, đồng thời có sự tiếp biến do điều kiện văn hóa, xã hội của Pháp và Việt Nam.

Từ khóa: Guy de Maupassant; tiếp nhận trong sáng tác; Vũ Trọng Phụng

1. Đặt vấn đề

Giai đoạn 1930-1945 được các nhà nghiên cứu đánh giá là đỉnh cao của văn học Việt Nam hiện đại. Đây là giai đoạn các nhà văn khá tự do về tư duy và ngôn luận, có nhiều điều kiện thuận lợi để viết nên những tác phẩm với những đa thanh trong đời sống, trong hệ tư tưởng thời đại. Các luồng tư tưởng trong văn học đan xen nhau, vừa mâu thuẫn, vừa bổ sung cho nhau đã tạo được sức hút đối với độc giả cũng như các nhà nghiên cứu.

Vũ Trọng Phụng là một trong những trí thức “Tây học”. Cùng Nam Cao, Nguyễn Hồng, Nguyễn Công Hoan..., ông được coi là nhà văn tiêu biểu của dòng văn học hiện thực phê phán, song có một lối viết riêng. Nhận định về phong cách Vũ Trọng Phụng, Lê Trảng Kiêu viết như sau: “không giống như văn Balzac, Flaubert, cũng không giống như văn Emile Zola và Guy de Maupassant. Văn ông gồm cả những giọng mạnh mẽ hùng hồn, nhí nhảnh và lệ làng” (Nguyen & Ha, 2007, p.329). Với thế giới quan tiến bộ, ông bóc trần những vấn đề nhức nhối của xã hội đương thời, nói lên nỗi cảm thông với những con người dưới đáy xã hội. Cũng như các nhà văn cùng thời, ông chịu ảnh hưởng sâu sắc văn chương Pháp, và

Cite this article as: Hà Thị Thu Phương, & Nguyễn Trần Vĩnh Linh. (2022). The influence of guy de maupassant in Vu Trong Phung's works. *Ho Chi Minh City University of Education Journal of Science*, 19(7), 1112-1124.

một trong những tác giả ghi dấu ấn sâu đậm trong sáng tác của ông là Guy de Maupassant – nhà văn được mệnh danh là thiên tài viết truyện ngắn của thế giới, một nhà văn tiêu biểu của dòng văn học hiện thực Pháp cuối thế kỉ XIX.

Nhiều nghiên cứu đã khẳng định sáng tác của Vũ Trọng Phụng có ảnh hưởng từ Guy de Maupassant. Lại Nguyên Ân cho rằng: “Nhà văn mà cây bút trẻ này [tức Vũ Trọng Phụng] ngưỡng mộ văn phong chính là G. de Maupassant” (Lai & Peter Zinoman, 2018, p.6). Tôn Thất Thanh Vân (2013) trong bài viết *Ảnh hưởng và việc “tân biên” số đào hoa của Xuân tóc đỏ hay cuộc phiêu lưu của ‘Anh bạn điển trai’ ở Việt Nam* đã nêu rõ tác phẩm *Số đỏ* của Vũ Trọng Phụng vô cùng giống với *Anh bạn điển trai* của Guy de Maupassant và việc Vũ Trọng Phụng có trích hai tác phẩm *Bà chủ* và *Lỗi của lão Boniface* góp phần làm minh chứng rõ ràng hơn cho việc ảnh hưởng theo kiểu “liên văn bản” (Ton, 2013). Đó là những cứ liệu quan trọng để nghiên cứu việc Vũ Trọng Phụng đã đọc, đã tiếp nhận và ứng dụng sáng tác, phong cách... của Guy de Maupassant.

Để tránh võ đoán và khiên cưỡng trong nghiên cứu, bài viết sẽ soi chiếu văn bản từ nhiều góc độ, cấp độ, đặc điểm và thời điểm khác nhau. Đây là một hướng tiếp cận đầy thử thách nhưng cũng rất hữu ích vì nó giúp có cái nhìn cụ thể hơn về việc Vũ Trọng Phụng tiếp nhận Guy de Maupassant như thế nào. Với mong muốn hiểu biết thêm về một khuynh hướng thẩm mỹ trong sáng tác của Vũ Trọng Phụng, chúng tôi sử dụng phương pháp so sánh để tìm ra điểm tương đồng, điểm ảnh hưởng cũng như những sáng tạo riêng của Vũ Trọng Phụng khi tiếp nhận Guy de Maupassant.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Văn chương tả chân mang khí chất riêng của tác giả

Cũng giống như Maupassant, nhà văn trẻ Vũ Trọng Phụng ban đầu loay hoay lựa chọn thể tài và phong cách viết. Trong khi Guy de Maupassant được nhà văn thiên tài Gustave Flaubert dìu dắt, định hướng phong cách viết một cách đầy yêu thương và nghiêm khắc thì Vũ Trọng Phụng lại là nhà văn “tự thân vận động”, tự thân vươn lên, tự thân hoàn thiện phong cách. Guy de Maupassant trở thành nhà văn viết truyện ngắn thuộc hàng thiên tài bởi tìm ra được cội nguồn tài năng, phát huy được khí chất đặc biệt của mình. Còn Vũ Trọng Phụng, dù thử tài viết truyện ngắn và cũng có truyện hay nhưng ông thành công đặc biệt ở thể loại tiểu thuyết và phóng sự. Một trong những cách thức để Vũ Trọng Phụng tìm đường định hình phong cách cho mình chính là đọc các bài luận của các nhà văn đi trước, thẩm nhàn quan điểm viết, thậm chí dịch ra tiếng Việt để cổ vũ cách viết mà ông cảm thấy đó là đúng đắn. Điểm đáng chú ý, Guy de Maupassant là nhà viết thời luận (chroniques) tài năng, thể loại này có chung một đặc điểm với phóng sự là tính chất báo chí.

Từ khoảng năm 1931, Vũ Trọng Phụng đã công bố bản dịch tiểu luận, tạp văn của Guy de Maupassant. Các tác phẩm tiêu biểu: *Điên*, *Tư cách nhà phê bình*, *Lỗi viết chuyện của phái tả chân*, *Hiu quạnh*... đăng trên tờ *Ngọ Báo*, nay được tập hợp lại thành một phần trong

Bộ Văn học Việt Nam hiện đại – Vũ Trọng Phụng – Truyện ngắn, tạp văn, tiểu luận, Nhà xuất bản Văn học ấn hành và lưu chiếu năm 2016.

Bản chất chính của Tiểu luận, tạp văn Guy de Maupassant là những suy nghĩ, suy tư của tác giả về nghề văn, về tự nhiên, xã hội, con người. Khi chưa tìm được sở trường của mình, rõ ràng Vũ Trọng Phụng đã “bắt chước” phong cách Guy de Maupassant. Điểm này thể hiện rõ trong những sáng tác của ông trong giai đoạn bắt đầu dần thân vào nghề viết.

Điều đáng nói đầu tiên trong việc Vũ Trọng Phụng tiếp nhận Maupassant là đề cao lối văn tả chân. Tả chân theo cả quan điểm của chủ nghĩa hiện thực, vừa theo quan điểm của chủ nghĩa tự nhiên. Nó khắc họa đặc trưng chân thực, thậm chí chân thực đến trần trụi của cuộc sống. Nếu chủ nghĩa hiện thực tái hiện cuộc sống theo mô thức “nhân vật điển hình trong hoàn cảnh điển hình” thì chủ nghĩa tự nhiên chủ trương chụp lại cuộc sống.

Vũ Trọng Phụng chịu ảnh hưởng sâu sắc lối văn tả chân từ Guy de Maupassant. Ông từng thuật theo Guy de Maupassant mà viết nên tiểu luận *Lối viết chuyện của phái tả chân*. Tả chân ở đây là dùng hướng đến những gì phi thường bằng cách gọt giũa nó qua kiểu ngôn từ công phu để được cảm phục và giải trí, mà lấy một đoạn đời nào đó rồi dặt độc giả đi thẳng vào vấn đề một cách mạch lạc, tự nhiên, thiết thực dựa trên những trải nghiệm, những điều mắt thấy tai nghe, những kinh nghiệm của bản thân tác giả (Vu, 2016, p.201-202). Nhà văn tả chân là nhà văn “chỉ tả thực sự, toàn một giống thực” (Vu, 2016, p.203). Dù cùng viết về hiện thực đời sống bằng ngòi bút chân thực, thậm chí hơi ngả về hướng tự nhiên chủ nghĩa theo mô hình của Émile Zola, nhưng cả hai nhà văn giống nhau ở cách tư duy nghệ thuật khác biệt với thế hệ trước đó và với cả những người cùng thời. Đó cũng là nét riêng tạo nên phong cách của một thiên tài. Mỗi tác phẩm thành danh đều phải là kết tinh của những trăn trở, tìm tòi, nghiền ngẫm một cách sáng tạo. Chính vì vậy, dù học hỏi Guy de Maupassant nhưng văn Vũ Trọng Phụng có chất riêng rất thu hút người đọc.

Vũ Trọng Phụng đã học hỏi Guy de Maupassant, làm đúng như quan điểm của Maupassant rằng văn chương tả chân là phải:

làm thế nào để phô bày rõ rệt cho công chúng biết: trong những trường hợp này, hạng người tính tình này hành động thế này, hạng người tính tình khác hành động chẳng thế, người ta vì hoàn cảnh mà thay đổi tính tình, chí hướng ra sao, những chuyện yêu thương, ghen, ghét nhau trong gia đình, xã hội, những trận chiến đều ngấm ngấm vì danh lợi thế nào, nói tóm lại, họ chỉ cần nêu cho ta trông thấy được rõ cái “mặt thực” ở đời. (Vu, 2016, p.202)

Nếu nói như các nhà văn theo chủ nghĩa hiện thực cổ điển thì phải thấy được “tính cách điển hình trong hoàn cảnh điển hình”. Nhưng khác với Balzac, người thích khái quát thế giới hiện thực theo tầm “vĩ mô” về sự vận động của xã hội và cá nhân con người trong bối cảnh xã hội ấy thì Vũ Trọng Phụng cũng như Maupassant lại quan tâm sâu sắc đến mạch ngầm tâm lí đang điều khiển hành động, quyết định tính cách, số phận của con người (Ha, 2021, p.42-54). Cả hai nhà văn đều “chú trọng đến những sự vật ti tiểu, lật vặt, thường thường con mắt hạng người vô tình không hề nhìn thấy” (Vu, 2016, p.202), phải gạt ra khỏi cái vô nghĩa lí của sự kiện lật vặt mà “lọc lấy sự thực có ý vị” (Vu, 2016, p.203).

Dù Guy de Maupassant và Vũ Trọng Phụng tự nhận mình là nhà văn tả chân nhưng cũng tự nhận mình là những “nhà văn thuộc phái ảo tưởng” (Vu, 2016, p.203) vì sâu trong lí trí của bậc thiên tài luôn vẽ ra một xã hội tốt đẹp, một xã hội lí tưởng, nhưng hiện thực lại bày ra đủ thứ mặt trái. Nhà văn nhận ra cái xấu xa, cái thấp hèn, cái bi quan, “cái hỗn độn, phức tạp, xung đột” (Vu, 2016, p.203) mà bằng kinh nghiệm sống riêng, mỗi nhà văn hướng ngòi bút về một phía “hoặc vui, hoặc buồn, hoặc thảm, hoặc chan chứa tình tình, hoặc xấu xa, bản thủ” (Vu, 2016, p.203).

Nếu Guy de Maupassant quan tâm sâu sắc đến mặt tối trong cảm xúc của con người, muốn xé toạc bộ mặt giả tạo ngấm của con người, bộc lộ những mâu thuẫn nội tại của xã hội với những cảm xúc, tình cảm, hành động đầy ích kỉ, tham lam, vô nhân thì Vũ Trọng Phụng lại quan tâm đến những cái nhỏ nhẻ của mọi hạng người trong xã hội nửa văn minh, Âu hóa một nửa lúc bấy giờ. Đọc Guy de Maupassant, chúng ta thấy con mắt bi quan của ông gần như chiếm trọn không gian, thời gian, kiếp người, chỉ trừ một vài nhân vật “dưới đáy xã hội” trong sự liên kết với tình yêu nước. Còn đọc Vũ Trọng Phụng, chúng ta nhận thấy dấu sao vẫn còn cái ngổn ngang của cuộc đời, dù có một số trang viết cũng có phần bi quan, nhất là những trang viết về cái nghèo của con người. Điểm nhìn của hai nhà văn cũng khác biệt. Xuất thân trong gia đình quý tộc giàu có, có lẽ vì vậy mà Guy de Maupassant nhìn cuộc sống thành thị, thượng lưu bằng đôi mắt đầy trải nghiệm, và còn e dè, xa lạ với cuộc sống và người dân nông thôn. Vũ Trọng Phụng thì khác. Đối với đời sống thành thị, ông nhìn bằng ánh mắt của một người tinh táo, vừa muốn nhập cuộc, hứng thú với những điều mới mẻ đang thâm nhập vào đời sống, vừa nhận dạng những cái lỗi bịch do thói sính ngoại vọng Âu, ưu Trung gây nên. Tuy nhiên, ông vẫn có tiếng nói đồng cảm với những phận người đau khổ, thấp hèn trong xã hội.

Theo Vũ Ngọc Phan (2008), có 9 loại tiểu thuyết: phong tục, luận đề, luân lí, truyền kì, phóng sự, hoạt kê, tả chân, xã hội, tình cảm, trinh thám. Người đọc dễ dàng nhận thấy tính luận đề xã hội trong sáng tác của Vũ Trọng Phụng mà nội hàm cụ thể là những vấn đề và những phản ánh mang tính xã hội, đặc biệt là những vấn đề xã hội đang hiện hữu, đang trở thành mục tiêu quan tâm hàng đầu của xã hội ấy nói chung và của nhà văn nói riêng, được nhà văn suy ngẫm và thể hiện. Các tác phẩm như: *Làm đĩ*, *Vỡ đê*, *Giông tố*, *Số đỏ*... đều thẳng thắn thể hiện luận đề xã hội. Chẳng hạn, *Làm đĩ* phản ánh tình trạng “loạn” trong tư tưởng và hành động của người dân thành thị nói riêng đối với cái “dâm” nhưng mục tiêu giáo dục lại là “hồ hào nhà đạo đức và bậc làm cha mẹ lo chăm đến hạnh phúc của con cái và phải để ý đến cái sự mà những thành kiến hủ bại vẫn coi là điều bản thủ, tức là cái sự dâm” (Vu, 2004, p.642). Tất cả các yếu tố tân thời Đông Tây đang “là những điều kiện làm cho loài người càng ngày càng tăng mãi cái dâm lên, mà lại đồng thời không công nhận vấn đề giáo dục cái sự dâm là cần truyền bá, ngõ hầu chỉ bảo cho bọn hậu sinh viết cách dâm cho có luân lí, dâm cho lương thiện, dâm cho khỏi hại giống nòi” (Vu, 2004, p.644). Rõ ràng, đọc những đoạn luận đề này của Vũ Trọng Phụng khác hẳn với cách lạnh lùng kể lại sự việc

hoặc những cảm nhận mang tính cá nhân, chỉ ngầm thể hiện nhân sinh quan riêng của Guy de Maupassant.

Guy de Maupassant đã nhận thấy có hai lựa chọn trong tư duy nghệ thuật là “tạo ra một thế giới xinh tươi và ước lệ” hoặc “lật những tấm màn đẹp đẽ và lương thiện, nhận xét cái có thực dưới cái bề ngoài” (Tran, 2002, p.421). Ông viết về hiện thực chiến tranh không phải nhằm kể tả các con số chết chóc hay ca ngợi sự vinh quang chiến thắng, ông quan tâm đến cách ứng xử giữa “con người” với nhau hoặc thái độ của con người với cương vị là công dân đối với vận mệnh đất nước. Ông viết nhiều về mối quan hệ giữa những “người trong một nước” vốn để “thương nhau cùng” trong hoàn cảnh nước Pháp phải “quần quai như một đấu sĩ thất thế quy dưới gối kẻ chiến thắng” (*Một cuộc chiến đấu*). Các truyện tiêu biểu như *Viên mỡ bò*, *Cô Fifi*, *Mẹ hoang dã*, *Một cuộc quyết đấu*... Trong đó, có những tác phẩm đã được ông chơi trò bập bênh khi ca ngợi một số nhân vật vốn chỉ là những con người tầm thường và đạp đổ đến tận cùng một số kiểu người đã được xướng danh kiểu mẫu trong xã hội Pháp. Truyện *Viên mỡ bò* là tác phẩm tiêu biểu. Chỉ khi đặt con người vào biến cố, chúng ta mới có thể thấy được hết bản chất, cũng như chỉ đặt nhân vật vào tình huống truyện chúng ta mới có thể nhận thấy cái thực nhất trong phẩm chất con người. Một điều chúng tôi nhận ra rằng, ở đề tài chiến tranh, Guy de Maupassant có giọng văn ca ngợi những người phụ nữ bình dân, thậm chí những người phụ nữ dưới đáy cùng của xã hội nói riêng, những con người vốn bình thường nhỏ bé nói chung. Khi đất nước lâm nguy, họ tỏa sáng tâm lòng yêu nước và tử tế. Điều này khác hẳn với giọng điệu giễu nhại và bóc trần mà ông hay dùng đối với những kẻ thuộc tầng lớp thượng lưu.

Guy de Maupassant quan tâm phản ánh mối quan hệ người với người trong đời sống thường nhật. Đó là mối quan hệ vợ chồng (*Tuyết đầu mùa*, *Món gia tài*, *Hạnh phúc*, *Mưu mẹo*, *Đồ nữ trang*...), anh em (*Nữ hoàng Hortense*, *Trên biển*, *Chú Jules tôi*, *Bến cảng*...), mẹ con (*Cô Rosali Pruydin*, *Bà Ernet*, *Bố của Simon*, *Đứa con rơi*...), trong tình yêu (*Lời nói của tình yêu*, *Người đàn bà làm nghề độn ghế*, *Người đã khuất*...) và các mối quan hệ khác nữa. Nhưng, hiếm có tác phẩm nào đọng lại trong lòng người đọc cảm giác được trọn vẹn, được giải thoát, được yêu thương, được tin tưởng, được bảo vệ... như đúng các phẩm chất cần thiết. Các mối quan hệ ấy nó kì lạ, méo mó dưới sự áp chế của sự tham lam và dục vọng.

Vũ Trọng Phụng giống Guy de Maupassant ở một điểm rất rõ nét, đó là chủ đề được đề cập trong tác phẩm nhiều khi rất vụn vặt, đời thường, thậm chí xoay quanh những vấn đề của tâm lí cá nhân như *Lòng tự ái*, *Cái ghen của đàn ông*, *Máu mê*... hoặc gần như không nói được điều gì to tát và nhiều tác phẩm cũng chỉ nhằm mục đích bóc mẽ khuôn mặt thời đại mà thôi. Ông lột trần sự bất nhân, bất nghĩa của con người. Vũ Trọng Phụng dịch *Fou (Điên)* của Guy de Maupassant vào năm 1931 và đọc nhiều truyện ngắn khác của ông, thì chắc chắn ông sẽ bị ảnh hưởng quan điểm sáng tác đầy bi quan của Maupassant. Hãy đọc *Một cái chết*, *Bà lão lừa*, *Chống nạng lên đường*... để thấy rằng tàn suất thể hiện cái xấu,

cái ác, cái giả dối, cái tầm thường, cái thiếu nhân tính... được nhấn mạnh đến mức ám ảnh. Các tác phẩm như *Một cuộc đời*, *Con quý*, *Một mẹo lừa*, *Kẻ lang thang*, *Kẻ giết cha mẹ*... gây ám ảnh người đọc về một thế giới “chưa bao giờ ít tính người hơn thế” như Maupassant từng nhận định. Thậm chí, để nhấn mạnh nỗi ám ảnh trước đời sống, tác giả còn dùng cách viết đầy yếu tố kì ảo. Một số tác phẩm như vậy được in trong cuốn *Truyện ngắn kì lạ* mà ở đó người đọc cảm nhận được sự lên ngôi, chi phối của đồ vật, của sự cô đơn, của sự giả dối tạt cùng... Ông đã đẩy sự bi quan, vỡ mộng, tuyệt vọng về con người lên thành triết lí.

Guy de Maupassant sống trong thời kì nước Pháp hình thành rõ nét các quan điểm chính trị, người dân được theo/ bày tỏ quan điểm chính trị của mình. Ông khẳng định thái độ lạnh lùng, khách quan, phi chính trị của mình nhưng nếu đọc kĩ các tác phẩm của ông, ta sẽ thấy ông cũng đã từng say mê nền cộng hòa, đã từng ngưỡng mộ Napoleon đại đế, từng phục vụ trong quân đội, tham gia chiến trận... Ông đôi lúc tỏ ra là một người say mê trong tác phẩm của mình, nhưng sau tất cả, cảm giác thờ ơ với vấn đề chính trị càng thể hiện rõ trong các tác phẩm viết về những khoảnh khắc mang tính đời tư. Vũ Trọng Phụng cũng được sinh ra trong giai đoạn đất nước đầy tao loạn. Ông cũng hiếm khi bày tỏ quan điểm chính trị của mình, trừ trường hợp có nhắc đến vấn đề quan điểm chính trị thông qua nhân vật Hải Vân trong tiểu thuyết *Giông tố*. Quan nhân vật này, có rất nhiều ý kiến khác nhau của các nhà phê bình cũng như những nhà chính trị Việt Nam và cũng chưa phải là nhân vật đại diện cho quan điểm chính trị như kiểu của các nhà văn cộng sản (Zinoman, 2002). Do vậy, người đọc không thể gán nhãn cho quan điểm chính trị của Vũ Trọng Phụng dựa trên tác phẩm của ông.

Guy de Maupassant viết về ba mảng chủ đề chính: về thái độ của con người đối với nhau, đối với cuộc chiến tranh năm 1870; về những góc khuất tâm lí khi con người đối xử với nhau trong đời sống hàng ngày và đời sống nông thôn. Trong đó, ông quan tâm viết nhiều nhất là cách nghĩ, cách sống của người thành thị. Còn Vũ Trọng Phụng thì tập trung vào ba mảng chính là “tả chân” đời sống thành thị nửa mùa của nước ta trên con đường Âu hóa, đời sống nông thôn và những góc khuất tâm hồn của con người. Hai nhà văn giao nhau ở mảng đề tài này.

Số lượng và giai tầng trong sáng tác của cả Vũ Trọng Phụng và Guy de Maupassant có nhiều nét tương đồng. Khảo sát 148 tác phẩm của Maupassant, trong đó nói đến 25 loại công việc khác nhau (Ha, 2016, p.49-50). Cả cuộc đời mình, ngoài một vở kịch dịch từ tiếng Pháp, Vũ Trọng Phụng viết tất cả 30 truyện ngắn, 9 tập tiểu thuyết, 9 tập phóng sự, 7 vở kịch, người đọc cũng thấy được sự nhộn nhạo của thế giới nhân vật trong đủ tầng lớp nông dân, địa chủ, tư sản, quan lại, trí thức và số lượng công việc được phản ánh cũng có khả năng cao không nhiều như Guy de Maupassant.

Đọc tác phẩm của hai nhà văn, chúng ta thấy rất ít điểm sáng về phẩm chất nhân vật – những nhân vật được tác giả dùng ngòi bút ngợi ca. Hầu hết các nhân vật đều để đọng lại trong lòng người đọc nỗi day dứt về phẩm chất con người. Trước vấn đề tiền – tài – tình, con

người trở nên mất nhân cách, trở nên độc ác, mưu mô, sa đọa. Các mối quan hệ như muốn đứt gãy vì sức mạnh chia cắt của đồng tiền, đặc biệt là trong mối quan hệ vợ – chồng, cha mẹ – con cái, anh – em, cấp trên – cấp dưới... Trước những cú tát của hiện thực sinh tồn, đời sống con người trở nên bất hạnh, phải sống “thủ đoạn” với nhau, sống mà đẩy nhau đến cái chết vì lương tâm đã bị lừa... Nhưng, người đọc nhận thấy, dấu sao truyện của Vũ Trọng Phụng còn để lại chút dư âm của tình người, chút “thanh âm trong treo”¹ còn đọng lại khi miêu tả/ bình luận về nhân vật, đặc biệt là nhân vật nữ.

Dù có nhiều điểm tương đồng với Guy de Maupassant về bút pháp tả chân, nhưng sự sáng tạo riêng mang đặc trưng thẩm mỹ riêng của Vũ Trọng Phụng đã giúp ông thành cây bút thiên tài của văn học Việt Nam.

2.2. Sự tương đồng trong sáng tác của Trọng Phụng và Guy de Maupassant

Khảo sát một số tác phẩm của Vũ Trọng Phụng và Guy de Maupassant, có nhiều tác phẩm rất giống nhau về nội dung. Đặc biệt để lại dấu ấn về sự tương đồng rõ nhất là những tác phẩm trong giai đoạn đầu cầm bút, như: *Một cái chết*, *Bà lão lừa*, *Con người điều tra...* Giữa *Người mù* (Guy de Maupassant) và *Bà lão lừa* (Vũ Trọng Phụng) có sự giống nhau đến mức không thể phủ nhận sự ảnh hưởng (xem Bảng 1):

Bảng 1. Sự tương đồng của Người mù (Guy de Maupassant) và Bà lão lừa (Vũ Trọng Phụng)

Điểm tương đồng	<i>Người mù</i>	<i>Bà lão lừa</i>
Xuất thân “có của”	Là một thanh niên mù, được bố mẹ chăm sóc và để lại tài sản	Là người có của trong làng
Biến cố thay đổi vận mệnh	Bố mẹ chết, chị gái nhận nuôi	Con trai ăn chơi, tàn phá đến mức mất nhà, mất đất, thương con khóc lòa cả mắt, được vợ chồng bác đánh giậm – cháu họ anh chồng – nhận nuôi
Mục đích nhận nuôi	Cướp hết tài sản của em	Trả tình nghĩa vì xưa kia nhiều phen nhận tiền cứu giúp của bà lão lừa
Cách bị đối xử	Chỉ cho ăn với mức để hần không bị chết đói Bị biến thành một loại hề, miếng mồi ngon cho sự tàn ác và sự vui vẻ dã man, bị xếp sau chó mèo, bị đánh đập Bắt đi ăn xin vào những ngày có phiên chợ	Mỗi bữa một lưng bát cơm Bị chửi, bị quát, bị coi là gánh nặng, sống trong sợ hãi Bắt đi ăn xin trên đường cái có những ngày chợ. Hôm nào không xin được thì bị xia xối thậm tệ

¹ Chữ dùng của Nguyễn Tuân

Kết thúc cuộc đời	Em rể dẫn đi ăn xin ở một nơi xa mà hai ngày sau vẫn không đón về. Người mù bị chôn sống trong tuyết và một ngày đẹp trời, những người đi lễ nhà thờ phát hiện ra người mù đã bị quạ khoét mắt	Bị bỏ rơi, chịu cảnh đói rét và bị gió quăng quật xuống giữa ruộng trong đêm mưa to gió lớn. Bà chết và cái xác bị đàn quạ mổ nát như
-------------------	--	---

Tác phẩm *Con người điều tra* của Vũ Trọng Phụng có dấu vết của nội dung tình tiết ở một loạt truyện của Guy de Maupassant, những truyện muốn truyền đi thông điệp: tình yêu chỉ là sự lừa dối, như: *Cuộc gặp gỡ*, *Thức tỉnh*, *Tên lính hầu*, *Trả thù*, *Thằng nhóc*, *Một mẹo lừ*, *Alexandre*, *Ngoại tình*, *Một cuộc đi chơi ở đồng quê*, *Muru mô xảo quyết*...

So sánh *Chương XVII: Người vị hôn phu – Một vụ cưỡng bức – Cuộc điều tra của nhà chức trách* trong tác phẩm *Số đỏ* của Vũ Trọng Phụng với hai tác phẩm *Bà chủ nhà* và *Vụ án mạng của bác Boniface* của Guy de Maupassant sẽ thấy được điểm tương đồng. Câu chuyện là bà Phó đoan “tâm sự” với Xuân về việc hành vi dâm dăng của hai người đã bị người ta đưa lên báo, làm bà xấu hổ. Nhưng Xuân nói đó chỉ là câu chuyện bên trời Tây. Trong bài viết “Vũ Trọng Phụng trích dẫn Maupassant, hay một ví dụ về liên văn bản” (Lai, 2014), qua phân tích, tác giả khẳng định: “Dấu có độ ‘giống’ ở mức đậm nhạt khác nhau, như đã thấy, hai truyện này của Maupassant rõ ràng là đã được tác giả *Số đỏ* khai thác”. Vì mức độ tương đồng giữa sự việc khá cao nên bà Phó Đoan mới có cảm giác “bị tố giác khi đọc hai truyện ấy”. Thậm chí, nếu đọc *Anh bạn điển trai*, chúng ta cũng có thể nhận thấy đoạn mô tả hình dáng, cử chỉ của bà Clotilde de Marelle cũng như suy nghĩ, hành động đầy dục vọng của Duyroa khi đến thăm hay đi ăn tối cùng người đàn bà này. Các chi tiết gần như trùng khít đã khẳng định tác giả *Số đỏ* phải ít nhiều vay mượn Maupassant. Điều này minh chứng rõ ràng việc Vũ Trọng Phụng đã không chỉ đọc Guy de Maupassant mà còn thấm, ngấm tác phẩm của nhà văn này đến mức có thể cải biên, thậm chí gần như là sự chuyển thể tác phẩm.

Người đọc cũng thấy được sự tương đồng giữa *Số đỏ* với *Anh bạn điển trai* (*Bel Ami*) sáng tác năm 1885, với nhiều chi tiết giống đến mức không thể phủ nhận. Để so sánh hai tác phẩm, có thể dựa vào mô hình tối giản gồm 5 tác tố (hay còn gọi là phạm vi hành động) trong truyện, gồm: Tình huống khởi đầu, yếu tố gây nhiễu rối, hành động đột biến, giải quyết tình trạng nhiễu rối và kết thúc hành động. Mô hình này được nhà kí hiệu học người Pháp gốc Litwania – A. J. Greimas (xuất phát từ mô hình giao tiếp của R. Jakobson, từ gợi ý của V. Propp và Lévi-Strauss) đề xuất (xem Bảng 2):

Bảng 2. Sự tương đồng giữa Số đỏ và Anh bạn điển trai theo mô hình tối giản

Các tác tố	Số đỏ	Anh bạn điển trai
Tình huống khởi đầu	Xuân tóc đỏ – một thằng đầu đường xó chợ, làm nghề nhặt banh quần – nhìn trộm hai cô đầm thay đồ nên bị cảnh sát bắt, bị đánh. Bà Phó Đoan thấy “tội nghiệp” nên bảo lãnh cho và đưa về nhà, yêu cầu vợ chồng người cháu sắp xếp cho Xuân vào công cuộc Âu hóa	Georges Duroy – một anh lính giải ngũ, thất nghiệp – lang thang trên đường phố thì gặp bạn cũ là Charles Forestier. Anh này đưa đi ăn uống rồi giới thiệu Duroy cho vợ mình là Madeleine để cô ta dạy cho nghề viết báo
Yếu tố gây nhiễu rối	Xuân tóc đỏ bị những người biết nguồn gốc xuất thân coi là hạ tiện, ma cà bông, nhặt banh quần, bị phản đối khi yêu cô Tuyết, bị ghét ngầm khi làm cho “ông già đáng chết” sống lại	Georges Duroy có năng lực yếu kém, vì tự ái nên cũng cố gắng viết nhưng viết rất tệ
Hành động: các đột biến	Chữa bệnh cho ông cố tổ: Làm ông cố tổ sắp chết sống khỏe mạnh => được phong là sinh viên trường thuốc, đóc tờ Xuân => gột sinh thành người có học vấn, đáng kính trọng	Madeleine tích cực hướng dẫn Duroy viết báo và sử dụng ảnh hưởng của mình để cung cấp cho anh ta những tin hâu trường nóng sốt. Charles Forestier chết. Duroy được Madeleine yêu và kết hôn, không làm lễ ở nhà thờ => có tài sản, có danh giá
Giải quyết, sửa chữa tình trạng nhiễu, rối	Được cô Tuyết yêu => thêm phần danh giá Làm ông cố tổ chết => thành ân nhân của gia đình, được hứa gả cô Tuyết cho => thành người một nhà với gia đình danh giá bậc nhất Hà thành Đề thua trong giải quần vợt mang tính ngoại giao => được Bắc đầu bội tình	Duroy không còn yêu vợ, lập mưu bắt tại trận vợ ngoại tình để li hôn => Li hôn hợp pháp, kiếm được của hồi môn của vợ Yêu cả mẹ lẫn con Phu nhân Mme de Marelle, làm cho Phu nhân thất tình khi quyết định lấy con gái của bà
Kết thúc hành động	Thành anh hùng cứu quốc, vĩ nhân, tham gia vào nhiều hội nhóm và thành con rể của cụ cố Hồng	Thành con rể chủ tòa báo, thành tổng biên tập. Đám cưới đủ những kẻ tai to mặt lớn trong xã hội

Do hoàn cảnh sống của mỗi nhà văn khác nhau nên thế giới quan khác nhau, và vì vậy, phản ánh trong tác phẩm cũng khác nhau. Người đọc hiểu được lí do vì sao mà Guy de Maupassant viết về mọi tầng lớp xã hội, đặc biệt là giới thượng lưu, và viết nhiều về phụ nữ, những cô gái giang hồ...; vì ông sinh ra trong gia đình quý tộc, sống đời sống phong lưu, đào hoa đa tình... Còn Vũ Trọng Phụng, vốn xuất thân nhà nông, chưa bao giờ có một vai trò xã hội quan trọng hơn là làm một anh thư kí, một viên chức (có vẻ không được sếp ưa cho lắm), bản thân họ Vũ được đánh giá là con người sống nghèo khổ và đạo đức thì lí do gì lại viết về sự phản bội trong tình yêu nhiều thế? Có thể là do bản thân Vũ Trọng Phụng đã “thấm”, đã “ngấm” các truyện của Guy de Maupassant nên có khuynh hướng quan sát nhân tình thế thái ấy và gần như “cải biên” tác phẩm kiểu như thế để gần với độc giả Việt hơn, nhất là nó phù hợp xu hướng đọc của độc giả lúc bấy giờ.

Một điểm khá tương đồng trong phong cách viết của Vũ Trọng Phụng và Guy de Maupassant là cả hai nhà văn đều có khả năng kết hợp độc đáo, tài tình giữa cái bi và cái hài trong một tính cách của nhân vật, ranh giới cái bi với cái hài trong một tác phẩm đã bị xóa nhòa, qua đó, độc giả có thể cảm nhận được sự đa thanh, phức điệu của cuộc sống. Cái hài trong sáng tác của Vũ Trọng Phụng và Guy de Maupassant rất giống nhau ở sự giễu cợt, sâu cay. Đằng sau cái hài nhằm mục đích đả kích, châm biếm là cảm giác đố vỡ (Le, 2001, p.8). Nếu những sáng tác viết về đời sống của kiểu “con người nhỏ bé” đầy rẫy sự chua chát vì sự thực hèn mọn trong thân phận, hèn mọn trong mục tiêu sống, cách thức sống thì những tác phẩm viết về đời sống phố thị lại bày ra sự thực chua chát về những thứ tầm thường, rơm đời và dâm uế. Sự thực rằng, cả hai nhà văn đều đem đến cho người đọc rất ít cảm giác về một thế giới mới tươi sáng hơn, nhân văn hơn sau hiện thực tàn khốc hoặc đáng chán nản của hiện tại. Với Maupassant, người đọc chỉ thấy một ít sự tốt đẹp từ lòng yêu nước của những con người dưới đáy xã hội. Với Vũ Trọng Phụng, cũng le lói ở những câu chuyện kể về bài học đạo đức nào đó mà thôi. Hai ông chưa bao giờ được đánh giá là nhìn đời với ánh mắt màu hồng, tô vẽ hay tung hô vẻ đẹp nhân hình và nhân cách con người. Cả hai tác giả đều đào sâu vào góc tối bản năng, dục vọng và những hệ lụy nhân sinh của bản năng, của dục vọng. Tuy nhiên, bên cạnh sự tương đồng về nội dung, cùng là lối văn chương “chửi đời”, phê phán xã hội, nhưng bút pháp miêu tả cái “bất thường” của Maupassant thiên về màu sắc huyền hoặc, quái dị (fantastique); còn cái hài của Vũ Trọng Phụng chủ yếu được xây dựng bằng thủ pháp nghịch dị (grotesque).

2.3. *Lí giải*

Từ góc độ nghiên cứu so sánh và ảnh hưởng, khi tìm hiểu hai tác giả này nói riêng, ảnh hưởng của văn học Pháp với văn học Việt Nam nói chung, cần chú ý đến hoạt động “đồng hóa sáng tạo” (Nguyen, 1999, p.260). Hiểu trong trường hợp Vũ Trọng Phụng tiếp thu phong cách sáng tác của Guy de Maupassant thì đây là một hoạt động cần thiết và đáng hoan nghênh. Dựa trên sự vận động nội tại của nền văn học nước nhà, khi mà độc giả bắt

đầu có thể “tiếp nhận” những nét mới trong sáng tác, đó là quá trình tiếp thu và tiếp biến, học hỏi và sáng tạo, trước hết là của “người đọc tinh hoa” như Vũ Trọng Phụng.

Các nhà nghiên cứu có thể dùng ba cách thức nghiên cứu: “quan hệ trực tiếp giữa các nền văn học (ảnh hưởng lẫn nhau giữa các nền văn học); quan hệ song tồn (những điểm tương đồng giữa các nền văn học không phải sinh ra do ảnh hưởng giữa chúng mà do điều kiện lịch sử xã hội giống nhau); mối tương quan độc lập, biểu hiện tính đặc thù của một nền văn học dân tộc, được chứng minh bằng phương pháp so sánh” (Nguyen, 1979, p.85). Nhưng, dù cách thức nào thì cũng đã chỉ ra rằng những điểm giống nhau trong tiến trình văn học giữa các quốc gia xuất phát chính từ điểm tương đồng trong quá trình tiến hóa xã hội. Cuối thế kỉ XIX, đầu thế kỉ XX, Việt Nam là thuộc địa của Pháp. Cùng với quá trình khai thác thuộc địa, chữ viết, văn hóa, văn học Pháp cũng được truyền vào Việt Nam tạo nên tầng lớp trí thức Tây học. Họ có thể đọc viết thông thạo tiếng Pháp, giúp tiếp nhận văn hóa, văn học Pháp một cách thuận lợi. Các giai tầng mới xuất hiện, nghề nghiệp mới hình thành, thương mại phát triển, trong đó đáng chú ý nhất là thương mại cả đời sống tinh thần của con người... Đời sống mới sôi động hơn nhưng vẫn chỉ dừng lại ở mức hời hợt, bất chước hành vi bề ngoài nhiều hơn là cảm nhận được tinh thần sâu sắc dù có lúc chúng ta cũng cảm nhận được sự xác quyết của cả một dân tộc: lấy châu Âu, mà cụ thể là lấy mẫu quốc Pháp làm chuẩn mực học hỏi.

Dấu ấn của chủ nghĩa tự nhiên theo quan điểm của chủ soái phong trào là Émile Zola trong sáng tác của cả hai nhà văn là rất rõ, tuy nhiên, mức độ đậm nhạt khác nhau. Điều đó có thể do xuất phát từ môi trường văn hóa, xã hội có nét khác biệt giữa Việt Nam và Pháp, xuất phát từ nội lực khác nhau. Theo đó, đối với văn học hiện thực (bao gồm cả Chủ nghĩa tự nhiên), không cảm nhận được nó như một minh chứng cho một học thuyết khoa học nào, mà theo chủ nghĩa tự nhiên thì đó là dòng chảy ngầm của sinh lí. Tức là vấn đề nguồn gốc giống nòi và dòng chảy của dục năng thúc đẩy con người hành động, quy định tính cách, từ đó quy định số phận của con người, mà mở ra rộng ra là quy định cách vận động của cả một xã hội. Ở Việt Nam nói chung, ở Vũ Trọng Phụng nói riêng, dù cố gắng phản ánh cuộc sống với giọng văn lạnh lùng, khách quan, thậm chí khẳng định “văn học là hiện thực ở đời” nhưng vẫn xuất phát từ nỗi đau đời, xuất phát từ nhu cầu hoàn thiện hệ thống đạo đức, khát vọng xây dựng hệ thống đạo đức mới với cách ứng xử tốt đẹp hơn hiện tại. Vì vậy, đọc Vũ Trọng Phụng, chúng ta cảm thấy những “thanh âm trong trẻo” chút hi vọng ở đời, trong khi Guy de Maupassant cố tỏ ra bình thản, thờ ơ, hay bông đùa, bỡn cợt về cuộc đời nhiều gian trá. Tuy nhiên, ẩn sâu trong tác phẩm của Guy de Maupassant vẫn là ánh sáng, lòng trắc ẩn và sự căm ghét cái tầm thường làm cho con người nhỏ bé đi.

3. Kết luận

Phong cách sáng tác của Guy de Maupassant đã có sự ảnh hưởng ít nhiều đối với Vũ Trọng Phụng. Trong các biểu hiện cụ thể của những ảnh hưởng ấy, dễ nhận biết nhất là điểm tương đồng giữa các tác phẩm. Tác phẩm của Vũ Trọng Phụng nhắc đến sáng tác của Guy

de Maupassant như một dấu vết của liên văn bản. Có tác phẩm gần như được “viết lại” cho phù hợp với văn hóa Việt, còn diễn tiến nội dung như được lặp lại nguyên vẹn. Điều quan trọng là Vũ Trọng Phụng đã học hỏi từ Guy de Maupassant về quan điểm thẩm mỹ, tức là học hỏi về thế giới quan, nhân sinh quan để nhận ra được cái bi, cái hài, cái cao cả, cái thấp hèn trong cuộc sống để phản ánh trong tác phẩm của mình. Sự giống nhau trong cấu trúc truyện cũng cho thấy họ Vũ đã học hỏi nhiều từ Maupassant về kỹ thuật sáng tác. Sự tiếp nhận trong sáng tác của Vũ Trọng Phụng đối với tác phẩm của Guy de Maupassant đã mang đến những điều mới mẻ cho văn học Việt Nam trong giai đoạn 1930-1945.

❖ **Tuyên bố về quyền lợi:** Các tác giả xác nhận hoàn toàn không có xung đột về quyền lợi.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- Ha, T. T. P. (2016). *Sự thay đổi thẩm mỹ của dòng văn học hiện thực qua truyện ngắn Guy de Maupassant [The aesthetic change of literary realism through the short story Guy de Maupassant]*. Master thesis, Ho Chi Minh City University of Social Sciences and Humanities.
- Ha, T. T. P. (2021). Một biểu hiện thay đổi thẩm mỹ của chủ nghĩa hiện thực Pháp cuối thế kỷ XIX [A changing aesthetic expression of late 19th century French realism]. *Van Hien University Journal of Science*, 42-54.
- Lai, N. A., & Zinoman, P. (2018). *Vũ Trọng Phụng – Con người điều tra (tập 1) [Vu Trong Phung - A lying man (episode 1)]*. Hanoi: Ha Noi Publishing House.
- Le, H. B. (2001). *Tuyển truyện Guy de Maupassant [Collection of Guy de Maupassant stories]*. Hanoi: Literary Publishing House.
- Nguyen, N. T., & Ha, C. T. (2007). *Vũ Trọng Phụng – Về tác giả và tác phẩm [Vu Trong Phung - About the author and his work]*. Hanoi: Viet Nam Education Publishing House.
- Nguyen, V. D. (1979). Góp phần tìm hiểu văn học so sánh [Contributing to the study of comparative literature]. *Literary magazine*, 179, 82-89.
- Nguyen, V. D. (1999). *Nghiên cứu văn học – lý luận và ứng dụng [Literary studies – theory and applications]*. Hanoi: Education Publishing House.
- Ton, T. T. V. (2013). Ảnh hưởng và việc “tan biến” số phận của Xuan tóc đỏ hay cuộc phiêu lưu của Anh bạn diện trai ở Việt Nam [The influence and the “new frontier” of the red-haired Xuan or the *Adventures of a handsome man in Vietnam*]. *Journal of Literary Studies*. Retrieved 10 15, 2022, from http://vienvanhoc.vass.gov.vn/noidung/tintuc/Lists/LichSuVanHoc/View_Detail.aspx?ItemID=60
- Tran, D. S. (2002). *Nhà văn hiện thực: Đời sống và cá tính sáng tạo [Realist Writers: Life and Creative Personality]*. Hanoi: Literary Publishing House.
- Vu, N. P. (2008). *Nhà văn hiện đại, quyển 4 [Modern Writers, vol.4]*. Hanoi: Literary Publishing House.

- Vu, T. P. (2004). *Vu Trong Phung toan tap*, tap 5 [Complete works of Vu Trong Phung, vol.5]. Hanoi: Literary Publishing House.
- Vu, T. P. (2016). *Vu Trong Phung: Truyen ngan – Tap van – Tieu luan* [Vu Trong Phung: Short Stories – Magazines – Essays]. Hanoi: Literary Publishing House.
- Zinoman, P. (2002). *Ban lai ve nhan vat Hai Van trong tieu thuyet Giong to – Ban sac hien dai trong cac tac pham cua Vu Trong Phung* [Discussing the character Hai Van in the novel The Storm – Modern identity in the works of Vu Trong Phung]. Hanoi: Institute of Literature.
-

THE INFLUENCE OF GUY DE MAUPASSANT IN VU TRONG PHUNG'S WORKS

*Ha Thi Thu Phuong**, Nguyen Tran Vinh Linh

Van Hien University, Vietnam

*Corresponding author: Ha Thi Thu Phuong – Email: phuonghtt@vhu.edu.vn

Received: June 10, 2022; Revised: July 12, 2022; Accepted: July 27, 2022

ABSTRACT

Vu Trong Phung and Guy de Maupassant are two excellent realist writers of Vietnamese and French literature. The similarities in the compositions of Vu Trong Phung and Guy de Maupassant have been recognized by domestic researchers. The article will clarify the similarities in the works of the two writers, as well as the reception and adaptation of Guy de Maupassant's compositions in Vu Trong Phung's works. The reception of Vu Trong Phung's Maupassant writing is shown through descriptive literature with its temperament and similarities in the two writers' compositions. Which is used to explain the similarities and the differences. The article concludes that Vu Trong Phung received Maupassant mainly in content and compositional technique. At the same time, there was an adaptation due to the cultural and social conditions of France and Vietnam.

Keywords: Guy de Maupassant; received in cooperation; Vu Trong Phung